

ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

«ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅՈՒՐԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ» ԹԵՄԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ «ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ» ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ

ՆԱՐԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Վանաձորի պետական համալսարան, ՀՀ, Վանաձոր

Էլ. հասցե՝ hovhannisyan92@gmail.com

DOI: 10.24234/scientific.v2i52.386

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում քննարկվում են «Սոցիալական մանկավարժություն» մասնագիտության ուսանողների հետ տեսողության խանգարումով պայմանավորված կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողների հետ տարվող սոցիալ-մանկավարժական աշխատանքի առանձնահատկությունները, ներկայացվում են սովորողի կրթական և սոցիալական կարիքները, սոցիալական մանկավարժի դերակատարումը, ինչպես նաև թեմայի ուսուցման համակցված մեթոդաբանությունը: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում դասախոսության և գործնական պարապմունքի փոխկապակցված կազմակերպմանը, իրավիճակային վերլուծությունների կատարմանը, սովորողի հետ վստահության և փոխադարձ ըմբռնման դերին, որոնք էլ նպաստում են ուսանողների մասնագիտական կարողունակությունների և ներառական մտածողության ձևավորմանը: Հոդվածի **նպատակն է** ներկայացնել «Տեսողության խանգարումով պայմանավորված կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով սովորողների հետ աշխատանքի յուրահատկությունները» թեմայի ուսուցման կազմակերպման մեթոդական փորձը՝ ընդգծելով դասախոսության և գործնական պարապմունքի փոխլրացնող դերը սոցիալական մանկավարժների մասնագիտական պատրաստման գործում: Դասախոսության և գործնական պարապմունքի ընթացքում կիրառվում են

մի շարք մեթոդներ և գործիքներ՝ սահիկաշար, դասախոսություն-քննարկում, հարցուպատասխան, «մեկ րոպեանոց ռեֆլեքսիա», մտագրոհ, տեսանյութերի դիտում, գծապատկերների օգտագործում, իրավիճակային վերլուծություն, անհատական և խմբային աշխատանք, դերախաղ, ուսումնական խաղ, քննարկում, «անտեսանելի վստահություն», որոնց կիրառումը նպաստում է ուսանողների ակտիվ ներգրավվածությանը, նախաձեռնողականության դրսևորմանը, դրական միջանձնային փոխհարաբերությունների ձևավորմանը և սոցիալական հմտությունների զարգացմանը: **Հիմնական եզրակացությունը:** Հոդվածում ներկայացված մեթոդական կառուցվածքը կարող է ծառայել որպես ուղեցույց դասավանդողների համար: Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ աշխատանքի նմանօրինակ, խորքային ուսուցումը երաշխավորում է, որ ապագա մանկավարժները կրթական համակարգ կմտնեն ոչ թե որպես ներառման գործընթացի լուռ դիտորդներ, այլ որպես որակյալ և անվտանգ միջավայրի ակտիվ ու կարողունակ կերտողներ:

Բանալի բառեր՝ կրթական և սոցիալական միջավայր, ուսումնառություն, սոցիալ-մանկավարժական աշխատանք, աջակցություն, ուսուցման կազմակերպման ձևեր:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Ներառական կրթության կազմակերպում» դասընթացը կարևորվում է բարձրագույն մասնագիտական կրթության բնագավառում մասնագետների՝ հատկապես մանկավարժների, պատրաստման գործընթացում: Այն ներառված է ՎՊՀ-ի «Սոցիալական մանկավարժություն» կրթական ծրագրի ուսումնական պլանի «Հատուկ մասնագիտական» կրթամասում: Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին ծանոթացնել ներառական կրթության գաղափարին, իրավական փաստաթղթերին, սովորեցնել՝ ինչպես ապահովել սովորողների լիարժեք ներգրավվածությունը ոչ միայն ուսումնական գործընթացին, այլև սոցիալական միջավայրին, բացահայտել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով սովորողների հետ սոցիալական մանկավարժի աշխատանքի առանձնահատկությունները: Դասընթացը նպաստում է ուսանողների մոտ ներառական մտածողության ձևավորմանը և նրանց պատրաստակամությանը աշխատելու բազմազան կրթական միջավայրերում:

Ժամանակակից կրթական համակարգի զարգացման կարևոր ուղղություններից է ներառական կրթության արդյունավետ կազմակերպումը, որը միտված է ապահովելու կրթության մատչելիություն և հավասար հնարավորություններ բոլոր

սովորողների համար՝ անկախ նրանց ֆիզիկական, զգայական կամ սոցիալական առանձնահատկություններից: Ներառական կրթության գաղափարախոսությունը ենթադրում է ոչ միայն կրթական միջավայրի ֆիզիկական հարմարեցում, այլև մասնագիտական կարողություններով օժտված կադրերի պատրաստում, որոնք կկարողանան արդյունավետ աշխատել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով սովորողների հետ:

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթական և սոցիալական ներառումը պահանջում է համակարգված և բազմամասնագիտական մոտեցում: Տեսողության խանգարումը կարող է էական ազդեցություն ունենալ սովորողի ուսումնական գործունեության, հաղորդակցության, սոցիալական փոխգործակցության և ինքնուրույնության վրա: Այդ պատճառով տվյալ խմբի հետ աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպումը պահանջում է հատուկ գիտելիքներ, հմտություններ և արժեքային դիրքորոշումներ:

Սոցիալական մանկավարժը կրթական միջավայրում հանդես է գալիս որպես առանցքային մասնագետ՝ համակարգելով սոցիալական աջակցությունը, ապահովելով ընտանիքի, դպրոցի և համայնքի միջև համագործակցությունը, ինչպես նաև նպաստելով սովորողի սոցիալական հարմարվողականությանը: Հետևաբար սոցիալական մանկավարժ մասնագետների պատրաստման գործընթացում անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել նաև տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ աշխատանքի մեթոդական առանձնահատկություններին:

Դասախոսության ժամանակ նախատեսվում է ուսանողներին զինել տեսական գիտելիքներով, իսկ գործնական պարապմունքին՝ զանազան առաջադրանքների միջոցով ձևավորել կարողունակություններ՝ ամրապնդելով տեսականի հետ կապը:

Դասավանդման մեթոդները, ներառյալ ինտերակտիվ դասախոսությունները, խմբային քննարկումները, իրավիճակային վերլուծություններն ընտրվել են ապահովելու տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների կապը: Դերախաղերը հնարավորություն են տալիս ուսանողներին փորձարկել սոցիալական մանկավարժի դերակատարումը և զարգացնել մասնագիտական հաղորդակցման հմտությունները: Ինտերակտիվ դասախոսությունները, օգտագործելով սահիկաշարեր և տեսանյութեր, խթանում են բազմակողմանի ընկալումը: Խմբային քննարկումները նպաստում են կառուցողական մտածելակերպի և հանդուրժողականության ձևավորմանը: Իրավիճակային վերլուծությունները հիմնված են խնդրահեն ուսուցման վրա, որն արդյունավետ է սոցիալ-

մանկավարժական խնդիրների լուծման համար: Դերախաղերը մոդելավորում են իրական սցենարներ՝ զարգացնելով էմպատիան և համագործակցային հմտությունները: Գծապատկերների օգտագործումը հեշտացնում է խրթին հասկացությունների յուրացումը, իսկ ռեֆլեքսիան խթանում է քննադատական մտածողությունը:

Դասախոսության և գործնական պարապմունքի վերջնարդյունքում ուսանողները կզարգացնեն վերլուծական և քննադատական մտածողությունը և գործնական հմտությունները, կկարողանան նկարագրել տեսողության խանգարման աստիճանները և դրանց հետևանքները, գիտականորեն բնութագրել, տարբերակել և վերլուծել տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կարիքները, հիմնավորել համապատասխան մանկավարժական մոտեցումների ընտրությունը, վերլուծել տեսողության խանգարման ազդեցությունը ուսուցման և սոցիալական հարաբերությունների վրա, ձեռք բերել գործնական հմտություններ՝ ուսումնական նյութի և միջավայրի ադապտացման ուղղությամբ, գիտակցել սեփական ուսումնառության արդյունքները և դրանց կիրառելիությունը, ներկայացնել սոցիալ-մանկավարժական գործունեության տեխնոլոգիական քայլաշար, մշակել սոցիալ-մանկավարժական աջակցության ձևեր:

Ուսանողների մոտ կձևավորվի հանդուրժողականություն, պատասխանատվություն և նվիրվածություն իրենց մասնագիտության և գործունեության հանդեպ:

Ուսուցման համար անհրաժեշտ նյութեր և ռեսուրսներ՝ համակարգիչ և պրոյեկտոր, սահիկաշար (պարունակում է մեծ տառատեսակ, բարձր կոնտրաստ, նկարներ, ձայնային և տեքստային նկարագրություններ), խոշոր տառատեսակով տպագիր նյութեր, բրայլյան գրատիպի նմուշներ, շոշափելի ուսումնական նյութեր, աչքերի փակման դիմակներ:

Ստորև ներկայացվում է «Տեսողության խանգարումով պայմանավորված կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով սովորողների հետ աշխատանքի յուրահատկությունները» թեմայի դասախոսության և գործնական պարապմունքի համառոտ պլան-օրինակներ:

Դասախոսություն՝ տևողությունը 80 րոպե:

1. Մուտքային փուլ (8 րոպե)

- Դասախոսության նպատակի ներկայացում (1 րոպե)

Նպատակը՝ խթանել ուսանողների պատասխանատվությունը տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ աշխատանքում: Նպատակից բխող խնդիրներն են՝ նկարագրել տեսողության խանգարման էությունը, իմանալ՝ ինչպես աջակցել սովորողին:

- *Թեմայի արդիականության հիմնավորում (3 թույլ)*

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթության կազմակերպման հարցը ժամանակակից մանկավարժության կարևորագույն ուղղություններից է: Տեսողության խանգարումներն էականորեն ազդում են սովորողի տեղեկատվության ընկալման, տարածական կողմնորոշման և ուսումնական նյութի յուրացման գործընթացների վրա, ինչն անհրաժեշտ է դարձնում ուսուցման հատուկ մեթոդների կիրառումը և միջավայրի հարմարեցումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործող օրենսդրությունը («Կրթության մասին», «Հանրակրթության մասին», «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասին» ՀՀ օրենքներ) և ներառական կրթության ներդրման ռազմավարությունները շեշտադրում են կրթության հավասար հնարավորությունների ապահովումը բոլոր սովորողների համար՝ ներառյալ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով անձանց: Այս համատեքստում մեծանում է մանկավարժների մասնագիտական պատրաստվածության դերը՝ ուղղված տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթական և սոցիալական կարիքների ճիշտ գնահատմանը և արդյունավետ աջակցության կազմակերպմանը:

- *Նախնական գիտելիքների ակտիվացում (4 թույլ)*

«Ի՞նչ եք կարծում, որն է ամենամեծ մարտահրավերը տեսողության խանգարում ունեցող սովորողի համար հանրակրթական դպրոցում», «Ի՞նչ դժվարությունների կարող եք հանդիպել նման սովորողների հետ աշխատելիս»:

2. Հիմնական փուլ I (30 թույլ)

- *Տեսողության խանգարում, խանգարման աստիճանները (4 թույլ)*

«Տեսողության խանգարումներն իրենցից ներկայացնում են միջակայք՝ տեսողության մասնակի կորստից մինչև ամբողջական կուրություն, և կախված տեսողության խանգարման աստիճանից ու տեսակից՝ յուրաքանչյուր սովորող կարող է ունենալ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք» (Մուրադյան, 2025, էջ 4):

«Տեսողության կորուստը կամ խանգարումը դժվարացնում է մարդու հոգեկան և ֆիզիկական զարգացման ընթացքը» (Ազարյան & Ավագյան, 2016, էջ 136): Կրթական

տեսանկյունից տեսողության խանգարումը դիտարկվում է ոչ միայն որպես բժշկական խնդիր, այլև որպես գործոն, որը պայմանավորում է սովորողի ուսումնական գործունեության կազմակերպման առանձնահատկությունները:

Տարբերում ենք տեսողության խնդիրներով պայմանավորված աջակցության չորս աստիճան՝ 1-ին, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ (<https://www.arlis.am/hy/acts/207498/latest>): 4-րդ աստիճանի աջակցության կարիք ունեցող սովորողները հիմնականում չեն կարող օգտագործել տեսողական տեղեկատվությունը ուսումնական գործընթացում և կարիք ունեն տեղեկատվության մատուցման այլընտրանքային միջոցների՝ շոշափելի և լսողական: Մյուս աստիճանների դեպքում, թեև սովորողներն ունեն մնացորդային տեսողություն, սակայն հաճախ բախվում են տեսողական ծանրաբեռնվածության, արագ են հոգնում և ունեն տեղեկատվության ընկալման դժվարություններ:

Այս տարբերությունները կարևոր են կրթական գործընթացի կազմակերպման տեսանկյունից, քանի որ յուրաքանչյուր խանգարման աստիճան պահանջում է տարբերակված մոտեցում, հարմարեցված մեթոդներ: Սոցիալական մանկավարժի համար կարևոր է հասկանալ այդ տարբերությունները՝ արդյունավետ աջակցություն կազմակերպելու համար:

- *Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների դժվարությունները (4 րոպե).*

Սոցիալական ոլորտում տեսողության խանգարում ունեցող սովորողները կարող են բախվել հաղորդակցական դժվարությունների, սոցիալական մեկուսացման վտանգի: Տեսողական ազդակների սահմանափակումը կարող է խոչընդոտել ոչ վերբալ հաղորդակցության ընկալումը, ինչը կարևոր դեր ունի սոցիալական փոխգործակցության մեջ: Այդ պատճառով սոցիալական մանկավարժի գործունեությունը պետք է ուղղված լինի ոչ միայն կրթական, այլև սոցիալական աջակցությանը:

Ա. Սկրեբիցկին առանձնակի կարևորել է խաղի դերը՝ նշելով, որ դրանք պետք է հաճույք և բավականություն պարգևեն չտեսնող երեխային, «արթնացնեն նրա քնած կարողությունները և ցանկությունները՝ ուղղորդելով բարձրագույն հոգեկան վայելմունքներին»: Նա կարևոր հետևություն է արել, որ «չտեսնող երեխաների համար խաղը ուսուցման միջոց կդառնա միայն այն դեպքում, երբ երեխան կսովորի խաղալ» (Մուրադյան, 2017, էջ 21):

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների մոտ խաղային գործունեության ընթացքում ի հայտ եկող դժվարությունները, հիմնավորված են զարգացման

խանգարման կենսաբանական և սոցիալական հետևանքներով՝ տեսողական պատկերացումների բացակայություն, սահմանափակ շարժունակություն, վախ տարածության նկատմամբ, հասակակիցների հետ հաղորդակցման բացակայություն:

• *Ուսուցման ճանաչողական, սոցիալ-հոգեբանական և շարժողական առանձնահատկությունները (9 թույն)*

Ճանաչողական առանձնահատկություններ՝ տեսողության խանգարումը փոխում է տեղեկատվության ընկալման աղբյուրները, սակայն չի սահմանափակում տրամաբանական մտածողության զարգացումը: *Ճանաչողական առանձնահատկությունները ներառում են զգայարանային փոխհատուցումը, մասնավորապես պատկերացումները, խոսքային մտածողության գերակայությունը, հիշողության առանձնահատկությունը:* Տեսողական տեղեկատվության պակասը սովորողը փոխհատուցում է լսողության, շոշափելիքի և հոտառության միջոցով: Սակայն առարկաների մասնակի ընկալումը կարող է հանգեցնել դրանց վերաբերյալ թերիպատկերացումների ձևավորմանը: Միաժամանակ, լսողական հիշողությունը սովորաբար ավելի զարգացած է և կարող է ծառայել որպես ուսուցման կարևոր հենարան: Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների ուսուցման համար անհրաժեշտ է տրամադրել գրքերն ու այլ նյութերը բրայլյան համակարգով, ձևավորել տարածական կողմնորոշում դասասենյակում, չտեղաշարժել հիմնական առարկաները, ընթերցել գրատախտակին գրվածը, կիրառել իրական առարկաներ, որոնք երեխան կարող է զգալ ու գործածել (Մարության և ուրիշ. 2019, էջ 68):

Սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկությունները կապված են սոցիալական միջավայրի և ինքնաընկալման հետ: Այն ներառում է *տազնապայնությունն ու անվստահությունը, հաղորդակցման դժվարությունները, ինքնազնահատկանքը, ֆրուստրացիան:* Տեսողական խնդիր ունեցող սովորողի սոցիալական հարաբերությունների վրա մեծ ազդեցություն են ունենում միջավայրի անկանխատեսելիությունն ու հաղորդակցական դժվարությունները: Ոչ վերբալ ազդանշանների սահմանափակ ընկալումը կարող է հանգեցնել սոցիալական իրավիճակների սխալ մեկնաբանության և հասակակիցներից աստիճանական մեկուսացման: Սովորողի անձնային ձևավորումը մեծապես կախված է միջավայրի աջակցության որակից: Անբավարար աջակցության դեպքում կարող են ձևավորվել անօգնականության կամ, հակառակը, չափազանցված պաշտպանողական վարքային դրսևորումներ: Միաժամանակ, ուսումնական նյութերի անմատչելիությունը կարող է առաջացնել հիասթափություն և նվազեցնել ուսումնական մոտիվացիան:

Շարժողական առանձնահատկություններ՝ տեսողությունը կարևոր դեր ունի շարժումների համակարգման հարցում: Այն ընդգրկում է տարածական կողմնորոշումը, շարժումների սահմանափակությունը, մանր մոտորիկական, միջնորդավորված շարժումները: Տեսողական ընկալման բացակայությունն ազդում է սովորողի տարածական կողմնորոշման և շարժողական զարգացման վրա: Սովորողը դժվարություններ է ունենում գնահատելու հեռավորությունը, առարկաների փոխդասավորությունը: Վնասվելու վախը հաճախ հանգեցնում է ֆիզիկական պասիվության, առանձնակի կարևորություն է ստանում մանր մոտորիկայի զարգացումը: Շարժողական հմտությունները ձևավորվում են ավելի դանդաղ և պահանջում են հստակ խոսքային հրահանգներ ու բազմակի կրկնություններ:

Շարժախաղերի կիրառման անհրաժեշտությանն իրենց աշխատություններում անդրադարձել են մի շարք արտասահմանյան հեղինակներ: Օրինակ՝ Վ. Յակովլևը և Լ. Բիլեևան նշել են շարժախաղերի կապը վազքի, թռիչքների և կողմնորոշման հետ: Նրանց համոզմամբ՝ շարժախաղերը նպաստում են շարժումների ճշտությանը, արագությանը, ճկունությանն ու կոորդինացիային: Շարժախաղերի օգնությամբ կարելի է ձևավորել երեխաների իրական պատկերացումներն առօրյա կյանքի մասին (Մուրադյան, 2017, էջ 10-11):

Մանկավարժի խնդիրն է՝ հաշվի առնելով այս առանձնահատկությունները, ստեղծել միջավայր, որտեղ լսողական և շոշափողական խթանները կփոխհատուցեն տեսողական բացը՝ նպաստելով սովորողի հուզական կայունությանը և տարածական ինքնուրույնությանը:

- *Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթական և սոցիալական առանձնահատուկ կարիքները (9 թույլ)*

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթական և սոցիալական կարիքները բազմաշերտ են և պահանջում են համալիր մոտեցում: *Կրթական առանձնահատուկ կարիքները* վերաբերում են ուսումնական գործընթացին և նյութի մատուցման ձևին: *Տարածական և կողմնորոշման կարիքներին* են պատկանում անվտանգ տեղաշարժը կրթական հաստատությունում: *Սոցիալական կարիքների* մեջ մտնում են սոցիալական փոխգործակցության հմտությունները, ինքնապաշտպանության և ինքնուրույնության զարգացումը, սոցիալական ներգրավվածության ապահովումը, հաղորդակցական հմտությունների զարգացումը, հասակակիցների հետ փոխգործակցության խթանումը և մեկուսացման կանխարգելումը: Այս կարիքների բավարարումը պահանջում է համակարգված մոտեցում և տարբեր մասնագետների համագործակցություն:

Սոցիալական մանկավարժը ներառական կրթության համակարգում մասնակցում է սովորողի սոցիալական կարիքների բացահայտմանը, աջակցման ծրագրերի մշակմանը և դրանց իրականացմանը, ինչպես նաև ապահովում է համագործակցությունն ուսուցիչների, ծնողների և այլ մասնագետների միջև:

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների դեպքում սոցիալական մանկավարժի գործունեությունը հատկապես կարևոր է սոցիալական հարմարվողականության, ինքնուրույնության և ինքնագնահատականի ձևավորման գործընթացում: Նա նպաստում է ներառական մշակույթի ձևավորմանը դպրոցում և համայնքում:

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողի հիմնական կարիքը միջավայրի հարմարեցումն է: Երբ վերանում են ֆիզիկական և տեղեկատվական պատենշները, նրանք կարողանում են ցուցադրել իրենց իրական ակադեմիական ներուժը:

- *Քննարկման հարցեր (4 թույլ)*

«Որո՞նք են առարկայական դասաժամերին հանդիպող հնարավոր դժվարությունները», «Ինչու՞ տեսողական նյութերը միշտ չեն արդյունավետ», «Ինչպե՞ս է փոխվում ուշադրության ծավալը տեսողության խանգարման պայմաններում», «Ի՞նչ դեր ունեն այլ զգայարանները ուսուցման գործընթացում»:

3. Հիմնական փուլ II (37 թույլ)

- *Ուսուցչի աշխատանքի յուրահատկությունները (9 թույլ)*

Ուսուցչի հիմնական գործառույթը ուսումնական գործընթացի հարմարեցումն է՝ ապահովելով տեղեկատվության մատչելիությունը և սովորողի ակտիվ ներգրավվածությունը: Տեսողական խնդիր ունեցող սովորողների ուսուցման գործընթացում կարևոր է ապահովել խոսքային հստակ նկարագրություն. ուսուցիչը պետք է բարձրաձայն ներկայացնի գրատախտակին գրված կամ սահիկներով ցուցադրվող ամբողջ տեղեկատվությունը՝ խուսափելով անորոշ ձևակերպումներից: Կարևոր է նաև ապահովել համապատասխան լուսավորություն՝ խուսափելով ուղիղ լույսի փայլից: Ուսումնական նյութերը պետք է լինեն խոշոր տառատեսակով, բարձր կոնտրաստով կամ բրայլյան գրատիպով: Տեսողական նյութերին զուգահեռ անհրաժեշտ է կիրառել աուդիոնյութեր և բանավոր բացատրություններ, ինչպես նաև կատարել հստակ հրահանգներ: Արդյունավետ են նաև էկրանի ընթերցիչների և թվային հավելվածների կիրառումը, համագործակցային ուսուցման կազմակերպումը և գնահատման ձևերի հարմարեցումը՝ ներառելով բանավոր պատասխանների կամ տեխնոլոգիական միջոցների օգտագործման հնարավորությունը:

«Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթադաստիարակչական գործընթացի կազմակերպման մեթոդները սկզբունքորեն չեն տարբերվում տեսնող երեխաների հետ իրականացվող աշխատանքների մեթոդներից, սակայն դրանք կիրառվում են՝ հաշվի առնելով նրանց զարգացման առանձնահատկությունները» (Սվաջյան և ուրիշ, 2023, էջ 67):

- *Սոցիալական մանկավարժի աշխատանքի յուրահատկությունները (23 թույլ)*

Սոցիալական մանկավարժը կարևոր դեր է կատարում սովորողի սոցիալական ինտեգրման, հոգեւոցիալական աջակցության և կրթական միջավայրում բարենպաստ հարաբերությունների ձևավորման գործում: Տեսողական խնդիր ունեցող սովորողի սոցիալական հարմարման արդյունավետ կազմակերպման համար կարևոր է նպաստել նրա լիարժեք ներգրավվածությանը դասարանական և արտադասարանական միջավայրում, ինչպես նաև աջակցել հաղորդակցական և միջանձնային հարաբերությունների զարգացմանը: Այս գործընթացում էական նշանակություն ունի դպրոց–ընտանիք համագործակցության ապահովումը, որը նպաստում է միասնական մանկավարժական մոտեցումների ձևավորմանը: Միաժամանակ անհրաժեշտ է իրականացնել կանխարգելիչ աշխատանքներ՝ նվազեցնելու սոցիալական մեկուսացման, ցածր ինքնագնահատականի և կախյալ վարքագծի ձևավորման հավանականությունը: Արդյունավետ աջակցությունը ենթադրում է նաև մասնագիտական համագործակցություն ուսուցիչների, տիֆլոմանկավարժի և հոգեբանի հետ: Մեթոդական տեսանկյունից կարևոր է կազմակերպել խմբային խաղեր, քննարկումներ և դերային խաղեր, որտեղ սովորողը կունենա հստակ դերակատարում և սոցիալական փոխազդեցության հնարավորություն: Անհրաժեշտ է խթանել սովորողի ինքնուրույնությունը՝ սովորեցնելով կողմնորոշվել դպրոցական միջավայրում և զարգացնել առօրյա ինքնասպասարկման հմտությունները: Կարևոր է նաև աշխատել դասարանի մյուս սովորողների հետ՝ ձևավորելով հանդուրժողական և ներառական վերաբերմունք, ինչպես նաև իրականացնել ծնողների խորհրդատվություն՝ տնային պայմաններում ինքնուրույնության զարգացման ուղղությամբ: Բացի այդ, սոցիալական մանկավարժը պետք է աջակցի սովորողի կրթական երթուղու պլանավորմանն ու մասնագիտական կողմնորոշմանը՝ նպաստելով նրա անձնային և սոցիալական լիարժեք զարգացմանը:

- *Քննարկման հարցեր (5 թույլ)*

«Ի՞նչ մեթոդներ են կիրառվում ուսումնական նյութի հարմարեցման համար», «Որո՞նք են սոցիալական հարմարման հիմնական դժվարությունները տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների մոտ»:

4. Ամփոփում և ռեֆլեքսիա (5 թույլ)

➤ Հիմնական եզրակացությունների ձևակերպում

«Մեկ թույլեանոց ռեֆլեքսիա»՝ «Ամենակարևորն այսօր ինձ համար եղավ...», «Ի՞նչ նոր բան սովորեցի», «Ի՞նչը կարող եմ կիրառել պրակտիկայում»:

➤ *Տնային հանձնարարություն*՝ «Վերլուծել տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ տարբեր մասնագետների (տիֆլոմանկավարժ, հոգեբան և այլն) աշխատանքի առանձնահատկությունները»: «Ինչպե՞ս ադապտացնել քարտեզը կամ գրաֆիկը տեսողության խանգարում ունեցող սովորողի համար»:

Գործնական պարապմունք՝ տևողությունը 80 թույլ:

1. Մուտքային փուլ՝ (5 թույլ)

- *Գործնական պարապմունքի նպատակի և գնահատման ներկայացում*

Նպատակը՝ ձևավորել ապագա մասնագետների գործնական կարողությունները՝ տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ արդյունավետ գործունեություն կազմակերպելու համար՝ հաշվի առնելով նրանց առանձնահատուկ կարիքները: Նպատակից բխող խնդիրներն են՝ բնութագրել տեսողության խանգարման տեսակներն ու դրանց ազդեցությունը ուսուցման վրա, կիրառել համապատասխան մեթոդներ և տեխնոլոգիաներ, վերլուծել իրական կամ մոդելային դեպքեր, համագործակցել թիմում՝ ներառական լուծումներ առաջարկելու համար:

- *Գնահատում*

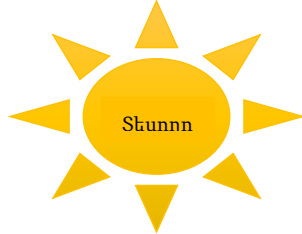
Բնութագրիչներ	1										
1. Սովորողի մոտիվացիա											
2. Հարցերին պատասխանելու ակտիվություն											
3. Սովորածը կիրառելու կարողություն											
4. Վերլուծելու կարողություն											
5. Համագործակցելու կարողություն											
6. Ստեղծարարություն											
7. Արագ կողմնորոշվելու կարողություն											
8. Եզրահանգումներ կատարելու կարողություն											
9. Ինքնագնահատում և փոխադարձ գնահատում											
10. Հետադարձ կապ											

2. Մոտիվացիոն փուլ (6 թույլ)

Հրահանգ՝ ուսանողներին առաջարկել թույլ կապել աչքերը և կարդալ միջին տառաչափով գրված տեքստը՝ ունենալով սահմանափակ տեսանելիություն: Այնուհետև քննարկել՝ «Ի՞նչ դժվարություններ առաջացան», «Ի՞նչ աջակցություն էր անհրաժեշտ իրենց», «Ինչպե՞ս կփոխեն հրահանգները»:

1. Տեսական գիտելիքների ակտիվացում (14 թույլ)

- Մտազրոհ (4 թույլ)

- Հարցեր (4 թույլ)

«Ի՞նչ է տեսողության խանգարումը», «Որո՞նք են տեսողության խանգարման աստիճանները», «Ինչպե՞ս է այն ազդում ուսուցման և սոցիալական հարաբերությունների վրա»:

- Տնային հանձնարարության ներկայացում (6 թույլ)

2. Խաղ «Շրջանցի՛ր խոչընդոտները» (7 թույլ)

Հրահանգ՝ ամուր կապել մասնակիցներից մեկի աչքերը, սենյակում ստեղծել խոչընդոտներ, որոնք պետք է հաղթահարվի: Առանց դիպչելու աչքերը կապած մասնակցին, ուղղորդել նրան խոչընդոտները հաղթահարելու ճանապարհը:

Քննարկում՝ «Ի՞նչ դժվարություններ առաջացան», «Ի՞նչը կփոխեիք խաղի մեջ»:

Մեթոդ՝ անտեսանելի վստահություն (նպատակն է զգալ, թե ինչ է նշանակում չտեսնել, ինչ դժվարությունների են բախվում սահմանափակ հնարավորություններ ունեցող մարդիկ, ինչպես նպաստել միմյանց անվտանգությանը, ինչպես է միասնական աշխատանքն օգնում հասնել նպատակներին):

3. Անհատական աշխատանք (15 թույլ)

Նախագծել սոցիալ-մանկավարժական աշխատանքի տեխնոլոգիական քայլաշար, որտեղ սովորողն ունի.

- 1-ին աստիճանի տեսողության խանգարում,
- 4-րդ աստիճանի տեսողության խանգարում:

4. Խմբային աշխատանք. աջակցության ձևերի մշակում (15 թույլ)

- Սոցիալ-մանկավարժական աջակցության քայլեր,
- ընտանիքի հետ աշխատանքի ձևեր:

5. Իրավիճակային վերլուծություն (10 թույլ)

Տեսողության 2-րդ աստիճանի խանգարում ունեցող սովորողը հրաժարվում է օգտվել խոշորացույցից, քանի որ ամաչում է դասընկերներից:

Քննարկման հարցեր՝ «Որո՞նք կլինեն սոցիալական մանկավարժի քայլերը», «Ինչպե՞ս կարող է ուսուցիչը նպաստել դասարանում այնպիսի մթնոլորտի ստեղծմանը, որտեղ օժանդակ միջոցները դիտվեն որպես սովորական գործիքներ, ինչպես ակնոցը կամ գրիչը»:

Հրահանգ՝ ներկայացնել իրավիճակի լուծումը դերախաղի միջոցով:

6. Ամփոփում և ռեֆլեքսիա (5 րոպե)

Ավարտիր նախադասությունը.

- Այսօր ես հասկացա, որ...
- Ինձ համար նոր էր...
- Ես կկիրառեմ...

Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ աշխատանքը պահանջում է ոչ միայն մեթոդական հմտություններ, այլև համակարգային մոտեցում և մասնագիտական համագործակցություն: Ուսուցիչն ապահովում է ուսումնառության մատչելիությունը, իսկ սոցիալական մանկավարժը՝ սովորողի սոցիալական ներառումն ու հասակակիցների հետ հաղորդակցությունը: Նրանց համատեղ գործունեությունը հանդիսանում է ներառական կրթության արդյունավետ իրականացման կարևոր պայման՝ ապահովելով սովորողի կրթական և սոցիալական հաջողությունը:

7. Գնահատում՝ ըստ բնութագրիչների (3 րոպե)

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ամփոփելով ուսումնական գործընթացի երկու հիմնական բաղադրիչների վերլուծությունը՝ կարող ենք կատարել հետևյալ եզրահանգումները.

- «Ներառական կրթության կազմակերպում» դասընթացի շրջանակներում «Տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների հետ աշխատանքի յուրահատկությունները» թեմայի նորովի դասավանդումն ունի առանցքային և ռազմավարական նշանակություն սոցիալական մանկավարժների մասնագիտական պատրաստվածության գործում:
- Համակցված ուսուցման՝ դասախոսության և գործնական պարապմունքի մեթոդների կիրառումը արդյունավետ է, քանի որ հնարավորություն է տալիս ուսանողներին ոչ միայն յուրացնել տեսական գիտելիքները, այլև կիրառել դրանք իրական կամ մոդելավորված կրթական իրավիճակներում: Արդյունքում

ձևավորվում են այնպիսի մասնագիտական կարողություններ, որոնք անհրաժեշտ են տեսողության խանգարում ունեցող սովորողների կրթական և սոցիալական ներառման արդյունավետ կազմակերպման համար:

- Գործնական պարապմունքի նկարագրությունը փաստում է, որ ապագա մասնագետների համար կենսական է սեփական փորձով զգալ բրայլյան համակարգի տարրերը, տեխնիկական միջոցների կիրառումը, տարածական կողմնորոշման մեթոդիկական և դիդակտիկ նյութերի ձևափոխումը (շոշափելի, ձայնային):
- Դասընթացի նման կառուցվածքը կոտրում է առկա կարծրատիպերն ու վախերը տեսողության խանգարում ունեցող անձանց հանդեպ: Ուսանողը դադարում է լինել պասիվ լսող և դառնում է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքով սովորողի դաշնակիցը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Ազարյան, Ռ. Ն., & Ավագյան, Ա. Վ. (2016). *Հայրուկ մանկավարժություն: Դասագիրք մանկավարժական բուհերի ուսանողների համար*. Զանգակ.

Մարության, Մ., Մուրադյան, Ս., Բալասանյան, Գ., Դիլանյան, Ա., Եղիազարյան, Ս., & Ձվակերյան, Հ. (2019). *Տեսողության և զարգացման բազմակի խանգարումներ ունեցող երեխաների մանկավարժահոգեբանական աջակցություն: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ*. Ասողիկ.

Մուրադյան, Ս. Վ. (2025). *Ինչպես ապահովել կրթության մատչելիությունը տեսողության խնդիրներ ունեցող սովորողների համար: Մեթոդական ուղեցույց: Ձեռնարկ մանկավարժների համար*. Էդիթ Պրինտ.

Մուրադյան, Ս. Վ. (2017). *Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների տարածական կողմնորոշման զարգացումը շարժախաղերի միջոցով: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և դաստիարակների համար*.

Սվաջյան, Ա. Հ., Մնացականյան, Լ. Ա., Սարգսյան, Թ. Ա., Հակոբյան, Ն. Ա., Մկրտչյան, Տ. Ա., Մարիկյան, Գ. Ա., Մկրտչյան, Մ. Կ., Խուզեյան, Ա. Վ., Պոնոմարենկո, Ի. Ռ., Աբրահամյան, Ի. Ս., Հովհաննիսյան, Ա. Ա., & Խաչատրյան, Ս. Գ. (2023). *Ներառող դասավանդում: Մեթոդական ձեռնարկ մանկավարժների համար. Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն, Էդիթ Պրինտ*.

Հայաստանի Հանրապետության իրավական տեղեկատվության համակարգ.
(2026). [Համապատասխան իրավական ակտի անվանումը]. ARLIS.
<https://www.arlis.am/hy/acts/207498/latest> (22. 05. 2026թ.)

REFERENCE LIST

Azaryan, R. N., & Avagyan, A. V. (2016). *Special'naya pedagogika (Special Pedagogy): Uchebnik dlya studentov pedagogicheskikh vuzov.* Zangak.

Marutyan, M., Muradyan, S., Balasanyan, G., Dilanyan, A., Egiazaryan, S., & Dzvakeryan, A. (2019). *Psihologo-pedagogicheskaya podderzhka detej s narusheniyami zreniya i mnozhestvennymi narusheniyami razvitiya (Psychological and Pedagogical Support for Children with Visual Impairments and Multiple Disabilities).* Uchebno-metodicheskoe posobie. Asogik.

Muradyan, S. V. (2025). *Kak obespechit' dostupnost' obrazovaniya dlya uchashchihsya s narusheniyami zreniya (How to Ensure Educational Accessibility for Students with Visual Impairments).* Metodicheskoe rukovodstvo: Posobie dlya pedagogov. Edit Print.

Muradyan, S. V. (2017). *Razvitie prostranstvennoj orientirovki detej s narusheniyami zreniya posredstvom podvizhnyh igr (Development of Spatial Orientation in Children with Visual Impairments Through Active Games).* Uchebno-metodicheskoe posobie dlya uchitelej i vospitatelej obshcheobrazovatel'nyh shkol.

Svadzhyan, A. G., Mnacakanyan, L. A., Sargsyan, T. A., Akopyan, N. A., Mkrtchyan, T. A., Msrikyan, G. A., Mkrtchyan, M. K., Hageyan, A. V., Ponomarenko, I. R., Abraamyan, I. S., Oganessian, A. A., & Hachatryan, S. G. (2023). *Inklyuzivnoe prepodavanie: Metodicheskoe posobie dlya pedagogov (Inclusive Teaching: A Methodological Manual for Educators).* Respublikanskij psihologo-pedagogicheskij centr, Edit Print.

Sistema pravovoj informacii Respubliki Armeniya. (2026). *(Legal Information System of the Republic of Armenia).* Nazvanie sootvetstvuyushchego pravovogo akta. ARLIS. <https://www.arlis.am/hy/acts/207498/latest> (data obrashcheniya: 22.05.2026).

РЕЗЮМЕ

ОБУЧЕНИЕ ТЕМЕ «ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С ОБУЧАЮЩИМИСЯ С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ» В РАМКАХ КУРСА «ОРГАНИЗАЦИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»

Наре Оганнисян

В статье рассматриваются особенности социально-педагогической работы со студентами специальности «Социальная педагогика», направленной на взаимодействие с обучающимися, имеющими особые условия образования, обусловленные нарушениями зрения. Представлены образовательные и социальные потребности учащихся, роль социального педагога, а также комбинированная методология преподавания данной темы. Особое внимание уделяется взаимосвязанной организации лекционных и практических занятий, проведению ситуационного анализа, а также роли доверия и взаимопонимания в работе с учащимися, что способствует формированию профессиональных компетенций и инклюзивного мышления студентов. **Цель статьи** — представить опыт методической организации обучения по теме «Особенности работы с обучающимися с особыми образовательными потребностями, обусловленными нарушениями зрения», подчеркивая взаимодополняющую роль лекций и практических занятий в процессе профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. В ходе лекционных и практических занятий применяется ряд методов и инструментов: мультимедийные презентации, лекция-дискуссия, интерактивный опрос («вопрос-ответ»), «одноминутная рефлексия», мозговой штурм, просмотр видеоматериалов, использование схем и диаграмм, ситуационный анализ, индивидуальная и групповая работа, ролевые и учебные игры, дискуссии, а также техника «невидимое доверие». Их применение способствует активной вовлеченности студентов, проявлению инициативы, формированию позитивных межличностных отношений и развитию социальных навыков. **Основной вывод.** Представленная в статье методическая структура может служить руководством для преподавателей высших учебных заведений. Подобное глубокое изучение специфики работы с учащимися с нарушениями зрения гарантирует, что будущие педагоги войдут в систему образования не как пассивные наблюдатели процесса инклюзии, а как активные и компетентные создатели качественной, доступной и безопасной образовательной среды.

Ключевые слова: образовательная и социальная среда, обучение, социально-педагогическая работа, поддержка, формы организации обучения.

SUMMARY
**TEACHING THE TOPIC “SPECIFICS OF WORKING WITH LEARNERS WITH
VISUAL IMPAIRMENTS” WITHIN THE COURSE “ORGANIZATION OF
INCLUSIVE EDUCATION”**

Nare Hovhannisyan

The article discusses the specifics of social-pedagogical work with students majoring in “Social Pedagogy,” focusing on interacting with learners who require special educational conditions due to visual impairments. It presents the educational and social needs of the learners, the pivotal role of the social pedagogue, and the blended teaching methodology developed for this topic. Special attention is paid to the interconnected organization of lectures and practical sessions, the execution of case studies, and the core role of establishing trust and mutual understanding with the learner—all of which foster students’ professional competencies and inclusive mindset.

The objective of the article is to present the methodical implementation experience of teaching the topic “Specifics of working with learners with special educational needs conditioned by visual impairments,” highlighting the complementary role of lectures and practical seminars in the professional development of future social pedagogues. During the lectures and practical seminars, a comprehensive range of methods and tools are utilized: slide presentations, lecture-discussions, Q&A sessions, “one-minute reflection,” brainstorming, video screenings, graphic charts, case studies, individual and group work, role-plays, educational games, discussions, and the “invisible trust” method. The application of these methods stimulates students' active engagement, enhances initiative, fosters positive interpersonal relationships, and develops essential social skills. **Main Conclusion.** The methodical framework proposed in this article can serve as a practical guide for higher education instructors. Such in-depth preparation for working with learners with visual impairments ensures that future educators enter the school system not as passive observers of the inclusion process, but as active, competent creators of a high-quality, accessible, and safe learning environment.

Keywords: *educational and social environment, learning, social-pedagogical work, support, forms of educational organization.*

Հոդվածը ստացվել է՝ 02.05.2026

Հոդվածն ուղարկվել է գրախոսման՝ 03.05.2026

Հոդվածը երաշխավորվել է տպագրության՝ 14.07.2026